РЕЦЕНЗІЯ

доктора політичних наук, професора,

професора кафедри політології та державного управління

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Бурдяк Віри Іванівни

на дисертаційне дослідження Опінко Станіслава Олександровича

«Безпекові загрози електоральної та референдної легітимації влади в Прикордонні України»

поданого на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія»

Актуальність теми дослідження. Сучасні глобальні та регіональні політичні процеси відчутно впливають на традиційне розуміння державного суверенітету та національної безпеки, трансформують місце і значення державних кордонів. Дані процеси безпосередньо торкаються України, яка стикається із зовнішніми загрозами (російська агресія, втручання у виборчі процеси), так і внутрішніми проблемами (корупція, низька довіра до влади, слабке управління). Особливу увагу привертають регіони Прикордоння, які через історичні особливості, етнокультурну різноманітність та географічне положення є об'єктом впливу сусідніх держав.

Процеси легітимація влади у вказаних регіонах залежать від характеру взаємовідносин між «центром» і «периферією», від особливостей функціонування виборчої системи України. Остання, попри інституційний розвиток, залишається вразливою до зовнішніх маніпуляцій (дезінформації, фінансового впливу, спотворення результатів виборів) та внутрішніх проблем (недосконале законодавство, політична нестабільність). Особливо актуальними дані загрози є для прикордонних регіонів, у яких іноземні держави активно використовують цілу низку інструментів впливу: паспортизацію, виборчий туризм і підтримку сепаратистських настроїв. Втручання іноземних держав у виборчі (референдні) процеси підриває

суверенітет України, дестабілізує соціально-політичну ситуацію та сприяє дезінтеграції прикордонних регіонів України. Зважаючи на вказане, дослідження цих процесів у період 2014–2024 рр. є актуальним для забезпечення національної безпеки України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами: Дисертаційне дослідження виконане у межах двох тем науково-дослідної роботи кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: 1) «Політичні процеси та публічне управління в умовах сучасних викликів і загроз» (№ держреєстрації 0119U103774), яка виконувалася на кафедрі впродовж 2019-2024 рр.; 2) «Забезпечення стійкості політичної системи управлінської діяльності в умовах російсько-української війни та глобальної нестабільності» (№ держреєстрації 0124U004630), яка виконується на кафедрі з 2024 р.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, які представлені у дисертації, ґрунтуються на комплексному аналізі теоретичних джерел, емпіричних даних і використанні сучасних методологічних підходів. Аспірант Опінко С.О. чітко визначив об'єкт та предмет дослідження, сформулював мету та завдання кваліфікаційної роботи. Зміст дисертації відповідає поставленій меті та завданням, висновки сформовані чітко та коректно.

Автор дисертаційної роботи опрацював значний обсяг джерел (453 позиції), який складається з міжнародних правових документів, що відображають міжнародні виборчі стандарти та дозволяють прослідкувати еволюцію міжнародної безпеки. У роботі сповна використані національні правові акти: Конституція України, Виборчий Кодекс, Закони України та підзаконні акти. Це дозволило автору дослідити стан інституційного та нормативного забезпечення державної політики у різних сферах, уніфікувати термінологічно-категоріальний апарат дослідження, прослідкувати логіку законодавця у використанні тих чи інших наукових термінів. Також у

дисертації широко використані праці українських та міжнародних дослідників, які містять теоретичні й емпіричні результати стосовно виборів та референдумів, легітимності та легітимації влади, національної, політичної та інформаційної безпеки, етнополітики та інформаційного простору.

Основні положення дисертаційного дослідження апробовані на п'яти наукових конференціях, відображені у трьох наукових публікаціях дисертанта у фахових наукових виданнях України та в одній науковій праці, яка додатково відображає наукові результати дисертації. Наявність наукових публікацій та апробації свідчить про валідність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження.

Основні положення, висновки і рекомендації сформульовані у дисертації, їх новизна. У першому розділі дисертант обґрунтував використання різних методологічних підходів до дослідження означеної проблеми. Системний підхід дозволив автору розглянути національну безпеку як динамічну систему, виявити її зв'язок із політичною системою України та зовнішніми факторами. Неоінституціоналізм допоміг проаналізувати вплив формальних (вибори, міжнародне спостереження) та неформальних інститутів (подвійне громадянство) на політичні процеси в Прикордонні України. Ціннісний підхід дав змогу оцінити явища через призму національних та європейських цінностей, а конструктивізм — зосередитися на конструюванні ідентичностей та меморіальній політиці в прикордонних регіонах. Комбінування різних методологічних та теоретичних підходів дало змогу автору, вперше у вітчизняній науці, встановити взаємозв'язок між такими науковими категоріями, як: «безпека», «вибори та референдуми», «легітимація влади» та «Прикордоння». Дисертант виокремив три ключові загрози у сфері електоральної та референдної легітимації влади: порушення народного волевиявлення, втручання третіх сторін у виборчі цикли та імітація демократичних процедур для анексії територій (с. 34). Важливі запропоновані С. О. Опінко власні критерії для оцінки легітимації влади серед національних

меншин Прикордоння, що представляє значний науковий інтерес та новизну роботи (Додаток В).

У другому розділі дисертант висвітлив сучасні тенденції вітчизняної етнополітики та здійснив ретроспективний аналіз виборчих процесів у поліетнічних регіонах Прикордоння України (с. 65-69). Він детально проаналізував вплив російської агресії на виборчу інфраструктуру України та запропонував ряд актуальних рекомендацій для проведення легітимних та безпечних післявоєнних виборів (референдумів): відновлення Реєстру виборців з аудитом за участю міжнародних організацій; заборона внесення змін до виборчої системи; розробка критеріїв тимчасової заборони виборів на деокупованих територіях; відновлення інформаційної інфраструктури та рівного доступу до агітації; збільшення кількості закордонних округів; відмова від електронного голосування та посилення кібербезпеки; використання судових рішень для люстрації колаборантів; імплементація стандартів GDPR для захисту даних; удосконалення референдного законодавства відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії (с. 98-99).

У третьому розділі рецензованої роботи дисертант дослідив безпекові та легітимаційні виклики виборів і референдумів у Прикордонні України. Аналізуючи інформаційний простір Прикордоння, автор виокремив загрози регіональній безпеці, зокрема: недостатнє наповнення інфопростору українським контентом (білі плями); домінування іноземного телерадіомовлення (російського, угорського, румунського) в регіонах; зростання впливу соціальних мереж, в яких особливо активна російська пропаганда (с. 111-112). Окрему увагу автор приділив проблемі іноземної «паспортизації» Прикордоння. Проаналізувавши випадки участі біпатридів у виборчих процесах та факти набуття українськими виборними особами іноземного громадянства, дисертант запропонував власну теоретичну модель впливу участі у виборах кандидатів з подвійним (множинним) громадянством на легітимність виборів і обраних органів влади, що становить наукову новизну (с. 125). Попри це, автор детально проаналізував останні законодавчі

ініціативи та запропонував низку практичних рекомендацій щодо протидії втручанню проросійських політичних партій. Також дисертант запропонував механізм скорочення чисельності депутатів місцевих рад і механізм делегування повноважень до голови ради для збереження легітимності місцевих виборних органів, що ризикують бути розформовані внаслідок політики протидії проросійським партіям (с. 135).

Четвертий розділ дисертаційного дослідження присвячений безпековим аспектам маніпулювання виборчими та референдними процесами у Прикордонні України. Дисертант робить значний науковий внесок у дослідження російських псевдореферендумів, як легітимаційної технології держави агресора. Автор наголосив, що метою псевдореферендумів рф є спроба досягнути міжнародного визнання російської влади на пострадянському просторі та отримати формальний привід для втручання у внутрішні справи сусідніх держав (с. 150). Дисертант проаналізував діяльність низки міжнародних організацій (ОБСЄ, Ради Європи) у період російсько-української війни (с. 151-155) та вказав на необхідність забезпечення безпекового компонента у процесі міжнародного спостереження за виборами.

Значну увагу автор приділив висвітленню практик іноземного, зокрема угорського втручання у виборчі процеси в Прикордонні України. Аналіз політичної та безпекової ситуації в регіонах Прикордоння напередодні російського вторгнення засвідчив низку негативних тенденцій, серед яких: ризики етнонаціональних конфліктів (с. 161-162); переважання етнічної/ регіональної/ радянської ідентичності над українською (с. 170-173); зростання сепаратистських настроїв (с. 175-176). З іншого боку, автор вказує на позитивні зміни, які відбулися після початку повномасштабної війни: консолідацію українського суспільства та зростання використання української мови (с. 174-175). Задля підтримки цих тенденцій, на думку дисертанта, необхідно збалансувати інформаційну, регіональну та етнополітику, активніше протидіяти загрозам сепаратизму, удосконалити безпекові механізми та забезпечувати стабільність у Прикордонні України.

Основні результати дослідження викладені автором у висновках. Вагомий перелік додатків (18 позицій) додатково посилює результати дисертаційного дослідження.

Дотримання вимог академічної доброчесності. Дотримання вимог академічної доброчесності в дисертації Опінко С.О. забезпечено у повному обсязі. Автор послідовно дотримувався принципів наукової об'єктивності та академічної етики. Всі використані в роботі джерела процитовані з дотриманням вимог наукового стилю, всі прямі цитати, парафрази та ідеї, запозичені з інших досліджень, належним чином оформлені з посиланнями на відповідні джерела. Текст роботи не містить ознак плагіату чи інших порушень академічної доброчесності, що підтверджується результатами перевірки на антиплагіат.

Теоретичне та практичне значення результатів і висновків дисертації, пропозиції щодо їх використання. Результати дослідження можуть бути використанні широким колом суб'єктів: органами державної влади, громадськими організаціями, закладами вищої освіти.

Дослідження містить низку науково-практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення організації виборчих процесів у прикордонних регіонах України. Запропоновані підходи дають змогу: суттєво підвищити рівень безпеки в цих регіонах, з урахуванням сучасних політичних та інформаційних загроз; переосмислити й модернізувати державну регіональну політику; вдосконалити нормативно-правову базу шляхом внесення змін до чинного законодавства.

Зауваження та дискусійні питання дисертації. Незважаючи на загальну високу оцінку роботи, окремі її положення є дискусійними та потребують уточнення.

1. Попри детальне обґрунтування окремих методологічних підходів, використаних автором, у роботі бракує узагальненої методологічної моделі дослідження. Подекуди опис застосованих методів дослідження є недостатнім. Так, у підрозділі 3.1 автор посилається на результати власного наукового

дослідження та результати безпекового моніторингу Херсонських ЗМІ (Додаток И), однак у кваліфікаційній роботі не подано методики проведення цього моніторингу, а тому його значення та роль залишаються недостатньо зрозумілими.

2. У тексті дисертації відсутня дослідницька гіпотеза, що ускладнює розуміння авторської позиції відносно причин заявленої проблематики та очікуваних результатів дослідження.

3. У підрозділі 1.2, аналізуючи дані про національний склад населення регіонів Прикордоння, автору доцільно було б також навести показники про мовний склад населення даних регіонів. Зазначу, що питання мовної ідентифікації автор аналізує в підрозділі 4.3. Втім, звернення до вказаних показників в підрозділі 1.2, додатково посилило б дослідження мовної ідентифікації національних меншин Прикордоння, зокрема молдован.

4. З метою ретельнішого вивчення предмета дослідження автору доречно було б порівняти регіони Прикордоння України не лише між собою, але й з прикордонними регіонами інших держав.

5. У дисертаційній роботі подекуди зустрічаються орфографічні та пунктуаційні помилки, які вимагають редакторського доопрацювання.

Однак, зазначені зауваження мають рекомендаційний та уточнюючий характер. Вони жодним чином не зменшують наукової цінності дисертаційної роботи Опінко Станіслава Олександровича, яка виконана на високому науковому рівні.

Загальний висновок. Кваліфікаційна наукова праця Опінко Станіслава Олександровича на тему «Безпекові загрози електоральної та референдної легітимації влади в Прикордонні України» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке характеризується актуальністю, науковою новизною, а також має теоретичне та практичне значення, що підтверджено в наукових публікаціях автора.

Дисертаційна робота відповідає «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженим Наказом МОН України від 12.01.2017 р. №40 (зі змінами,

внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 р.) та вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), а її автор – Опінко Станіслав Олександрович заслуговує на присудження наукового ступеню доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Рецензент:
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології та державного
управління Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича Віра БУРДЯК

Підпис Бурдяк В. засвідчую
Учений секретар Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
Мурзовська Н.
"03" червня 25 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ * ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА * Код 02071240 *